

Strategienota

Leefmilieu in de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

**DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING**

De strategienota 'Leefmilieu in de Belgische Ontwikkelings-samenwerking', werd gerealiseerd door de dienst D2.4 - Klimaat, milieu en natuurlijke rijkdommen van de Directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD); in samenwerking met verscheidene actoren van de ontwikkelingssamenwerking. Minister van Ontwikkelings-samenwerking Jean-Pascal Labille, keurde de strategienota goed op 28 april 2014.

Foto: Fondo Indígena

Strategienota

Leefmilieu in de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

Inhoudsopgave

Afkortingen & letterwoorden

Samenvatting

1. Algemene context van de leefmilieustrategie

- 1.1. De mondiale uitdagingen
- 1.2. Leefmilieu in de partnerlanden
- 1.3. Uitdagingen voor de Belgische Ontwikkelingssamenwerking
- 1.4. Evaluatie van de eerste strategie Leefmilieu

2. Doelstellingen en normatieve kaders

- 2.1. Duurzame Ontwikkeling
- 2.2. Het normatieve kader

3. Visie en prioriteiten

- 3.1. Een eigen visie
- 3.2. Belgische Prioriteiten via een driesporenbenadering

4. Concreet

- 4.1. Een thematische integratie van behoud en bescherming van het leefmilieu
  - 4.1.1. Onderwijs
  - 4.1.2. Basisinfrastructuur
  - 4.1.3. Gezondheidszorg
  - 4.1.4. Landbouw en Voedselzekerheid
  - 4.1.5. Voorkomen van natuurrampen
- 4.2. Een sectorale milieuondersteuning
  - 4.2.1. Duurzaam waterbeheer
  - 4.2.2. Duurzaam land- en bodemgebruik
  - 4.2.3. Duurzaam bosbeheer
  - 4.2.4. Geïntegreerd afvalbeheer in de steden
- 4.3. Complementariteit en beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling
  - 4.3.1. Complementariteit en synergie tussen landenprogramma's en de regionale organisaties
  - 4.3.2. Beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling
    - 4.3.2.1. Verandering van productie- en consumptiepatronen
    - 4.3.2.2. Koolstofarme ontwikkeling

5. Uitvoering en middelen

- 5.1. De uitvoering van de strategie
- 5.2. De mogelijke middelen

6. Besluit

Bijlagen, Bibliografie & *Work in progress*

Afkortingen & letterwoorden

ACROPOLIS : Academic Research Groups for Policy Support
BELSPO : Belgian Federal Science Policy Office
BIO : Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden
BRIC : Brazilië, Rusland, Indië & China
BTC : Belgisch Ontwikkelingsagentschap
CCIM : Coördinatie Comité Internationaal Milieubeleid
DGD : Directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking & Humanitaire hulp
DO : Duurzame ontwikkeling
D2.4 : Dienst Klimaat, milieu & natuurlijke rijkdommen van de DGD
EU : Europese Unie
FLEGT : Forest Law Enforcement, Governance and Trade
FOD : Federale Overheidsdienst
GEF: Global Environment Facility
ICBO: Interdepartementale Commissie voor Beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling
IPCC : Intergovernmental Panel on Climate Change
IS : Internationale Samenwerking
KBIN : Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen
KLIMOS : Onderzoekplatform Klimaatsverandering/Ontwikkelingssamenwerking
KMI : Koninklijk Meteorologisch Instituut van België
KMMA : Koninklijk Museum voor Midden-Afrika
KMO : Kleine en/of Middelgrote Onderneming
MIC : Middle Income Country
MOL : Minst Ontwikkeld(e) Land(en)
NAP : Nationaal AanpassingsPlan
NAPA : National Adaptation Programmes of Action
OESO : Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OL : Ontwikkelingsland(en)
OS : Ontwikkelingssamenwerking
PCD : Policy Coherence for Development
REDD+ : Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation
UNDP: United Nations Development Program
UNEP : United Nations Environment Programme
VN : Verenigde Naties
VVVL : FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu

Samenvatting

i. De strategie vertrekt vanuit de premisse van veranderingsfactoren die onze wereld sterk beïnvloeden zoals economische groei, technologie, demografie, geopolitieke machtsverschuivingen en rechten en waarop het post-2015-ontwikkelingskader met de *Sustainable Development Goals* een antwoord zal geven.

ii. Duurzame ontwikkeling die economische groei en menselijk welzijn stimuleert binnen bestaande planetaire grenzen, moet nieuwe ontwikkelingspaden aanreiken om een afdoend antwoord te bieden aan de gevolgen van klimaatverandering, toenemende degradatie van het milieu en uitputting van natuurlijke rijkdommen.

iii. Zich baserend op de wet over ontwikkelingssamenwerking die, op transversale wijze, de bescherming van het leefmilieu en van de natuurlijke hulpbronnen, de strijd tegen klimaatverandering, de droogte en de wereldwijde ontbossing integreert in al haar interventies, heeft de Belgische ontwikkelingssamenwerking een duidelijk onderbouwde visie op de leefmilieuproblematiek in de wereld. Ze legt daarbij de nadruk op "Een kwaliteitsvol, aanvaard en duurzaam leefmilieu waar België en haar inwoners op een actieve en proactieve manier aan meewerken door op korte en lange termijn, rechtvaardige productie- en consumptiepatronen en processen voor het behoud en de bescherming van het leefmilieu uit te denken en ze doelmatig toe te passen in mondiale ontwikkelingsprocessen".

iv. Om de leefmilieu-uitdagingen in de ontwikkelingslanden aan te gaan is er nood aan een 3-sporenbeleid : (1) de integratie van het thema 'behoud en bescherming van het leefmilieu' door het versterken van de *environmental governance* via capaciteitsopbouw, bewustmaking en het wederzijds overdragen van kennis, technologie en competenties, (2) een *sectorspecifieke milieuondersteuning* in 4 prioritaire domeinen: water, duurzaam land- en bodemgebruik, bosbeheer en stedelijk afvalbeheer en (3) de *beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling* tussen de verschillende Belgische beleidsacties en het versterken van de complementariteit en synergie binnen de verschillende domeinen van de Belgische en Europese OS.

v. De integratie van het leefmilieu zal op de prioritaire sectoren van de gouvernementele samenwerking (onderwijs, gezondheid, basisinfrastructuur, landbouw) van toepassing zijn. Waar mogelijk worden de 3 prioritaire thema's (1) mensenrechten, (2) waardig en duurzaam werk en (3) maatschappijopbouw meegenomen. Actieve inzet van het maatschappelijk middenveld, de gedecentraliseerde besturen en de privésector is essentieel om de omslag naar een duurzaam ontwikkelingspad mogelijk te maken.

vi. De uitvoering van de strategie vereist zowel mensen als middelen. De inzet van alle actoren van de Belgische OS en in het bijzonder van de posten en de lokale BTC-vertegenwoordiging, is nodig voor de realisatie van de strategienota. De inbreng van de dienst 'Klimaat, milieu en natuurlijke rijkdommen' is coördinerend, ondersteunend en/of beleidsbeïnvloedend. Instrumenten zoals informatie- en communicatiepapers, milieuwebsites, de KLIMOS-Toolkit,

wetenschappelijk onderbouwde ondersteuning door het Acropolis-team, universiteiten en federale wetenschappelijke instellingen, kunnen hierbij gebruikt worden. In de partnerlanden is de strategie van toepassing bij beleidsdialogen, ondersteuning van programma's en activiteiten van de lokale besturen en het lokaal maatschappelijk middenveld, steun aan de private sector en uitbouw van Centers of Excellence. Verplichte of vrijwillige multilaterale bijdragen, bilaterale en humanitaire middelen kunnen ingezet worden voor het verwezenlijken van de strategiedoelstellingen.

1. Algemene context van de leefmilieustrategie

1.1. De mondiale uitdagingen

1. Een aantal factoren liggen aan de basis van de huidige milieu-uitdagingen en van de druk op de schaarse natuurlijke rijkdommen.

Zo onderscheiden we :

Economische groei met een globale toename aan welvaart (kwantitatief) en met veranderende aanbod- en vraagprocessen (kwalitatief) ;

Technologie en wetenschap: nieuwe kennis over de producten van de natuur en hun interacties kan op een aangepaste en toegepaste manier gebruikt worden om de menselijke materiële behoeften te bevredigen ;

Demografie : hoge wereldbevolkingstoename (kwantitatief aspect) en belangrijke groei van stedelijke- en kustbevolking met niet-duurzame consumptiepatronen (kwalitatief aspect) ;

Geopolitieke machtsverschuivingen in landen en regio's die de politieke en maatschappelijke besluitvorming op wereldvlak complexer maken ;

De Verklaring van Rio de Janeiro inzake Milieu en Ontwikkeling (juni 1992) plaatst de mens centraal in de zorg voor duurzame ontwikkeling met recht op een gezond en productief leven in harmonie met de natuur. Het recht op menselijke ontwikkeling moet zodanig gerealiseerd worden dat op een rechtvaardige wijze wordt voorzien in de ontwikkelings- en milieubehoefte van zowel de huidige als de toekomstige generaties.

2. Mondiale engagementen trachten een antwoord te bieden op deze milieu-uitdagingen en beogen een billijke en rechtvaardige toegang tot onze schaarse natuurlijke hulpbronnen voor de huidige en toekomstige generaties.

3. Deze veranderingsfactoren, die elkaar beïnvloeden, hebben een behoorlijk hoog inertieniveau. Gepaste antwoorden vinden in de vorm van doelgerichte acties die de druk op de natuurlijke rijkdommen verminderen is de uitdaging. Universele doelstellingen voor menselijk welzijn en duurzame ontwikkeling zoals de op stapel staande **Sustainable Development Goals** in het toekomstige post-2015-ontwikkelingskader zijn hiervoor essentieel.

4. Klimaatverandering, lucht- en waterverontreiniging, schaarste aan zoetwater, bodemaftakeling en woestijnvorming, degradatie van ecosystemen en afname van de biodiversiteit zijn **complexe, multi-dimensionele fenomenen die elkaar onderling kunnen versterken**. Milieuveranderingen interfereren op lokaal, regionaal en mondiaal niveau. De gevolgen ervan kunnen voelbaar zijn op grote afstanden of voor een lange termijn. Overbevising, grootschalige houtkap en uitputting van de mineralenvoorraden verhogen de druk op het milieu. Vooral de allerarmsten in de 'Minst Ontwikkelde Landen' en de kleine eilandstaten zijn kwetsbaar doordat hun vermogen tot aanpassing aan veranderingen kleiner is. Frequentere droogteperiodes, gepaard gaande met een toenemende bodemdegradatie kunnen leiden tot een sterk verminderde voedselproductie en tot noodgedwongen migratie van bevolkingen naar andere gebieden of naar de steden. Technologische innovatie en milieuvriendelijke interventies

alleen, zullen een toename van de **ecologische voetafdruk** van de mens niet kunnen verhinderen.

5. Het is nu wetenschappelijk bevestigd dat de aarde aan het opwarmen is en dat die opwarming wordt veroorzaakt door de uitstoot van broeikasgassen van menselijke oorsprong. Naast het verminderen van de emissies van de broeikasgassen (mitigatie) moeten de mens, de landen en de andere actoren zich nu al aanpassen (adaptatie) aan de negatieve gevolgen van klimaatverandering (IPCC Assessment Reports).

6. Verlies aan **biodiversiteit** en de degradatie van **ecosystemen** heeft concrete gevolgen op de diensten die deze leveren. Kusterosie neemt versneld toe door het verdwijnen van mangrovebossen en onder invloed van de klimaatverandering.

7. **De luchtvervuiling en de emissies van fijn stof en andere pollutanten** veroorzaken een verhoogd gezondheidsrisico in grootsteden en in mijngebieden. Hierbij valt op dat de chemische vervuiling door de economische groei in niet-OESO-landen versneld toeneemt, waardoor zich nu ook in de BRIC-landen grote gezondheidsrisico's voor mens en milieu voordoen.

8. De **mondialisering en groei van de wereldeconomie en -bevolking** leiden tot een toename van de druk op het milieu en een toenemende wedijver voor schaarse hulpbronnen. Deze problemen raken iedereen : zowel de burgers in lage- en middeninkomenslanden als diegenen in hoge-inkomenslanden, zij het op verschillende wijze. Het gaat over 'internationale publieke goederen', waar een internationaal collectieve actie voor nodig is. De markten bieden hierop slechts een onvolkomen antwoord. Deze mondiale uitdagingen vereisen vooral een effectievere, en sterkere internationale samenwerking.

1.2. Leefmilieu in de partnerlanden

9. De meeste Belgische partnerlanden hebben een **milieuwetgeving**. De concrete toepassing ervan vereist politieke wil, een goed functionerend **institutioneel kader** en de nodige financiële en **menselijke middelen**. Het milieubeleid heeft een regionale, grensoverschrijdende dimensie, is dikwijls alleen op lange termijn voelbaar en doet soms conflicterende maatschappijbelangen oplaaien. Het behoort zelden tot de eerste investeringsprioriteiten van een land. Economische ontwikkeling krijgt de eerste prioriteit. Het beheer van natuurlijke rijkdommen is in vele landen ook een **corruptiegevoelig** domein.

10. Dit geldt ook voor de uitvoering van de nationale milieustrategieën en –meerjarenplannen. **Gedecentraliseerde structuren** spelen hierbij een cruciale rol maar ze hebben niet de budgetten noch kennis om deze opdracht correct uit te voeren.

11. Er zijn veel oorzaken: een zwak **maatschappelijk middenveld** dat niet bij machte is om oordeelkundig en effectief te wegen op het beleid, plaatselijke bevolking die te weinig vragende partij is voor milieubescherming, gebrekkige leefmilieukennis als gevolg van zwak onderwijs en toegepast wetenschappelijk onderzoek en onevenwichtige investeringsakkoorden.

12. Deze zwaktes manifesteren zich het sterkst in de **MOL in Afrika** en de fragiele staten. In de MIC-landen is het maatschappelijk middenveld sterker en meestal meer milieubewust, wordt er meer geïnvesteerd in onderzoek en het opbouwen van kennis, weliswaar hoofdzakelijk uit commerciële en economische overwegingen. De MIC-landen wegen steeds meer economisch en politiek door op wereldvlak; ook bij de internationale onderhandelingen inzake leefmilieu, klimaat en natuurlijke rijkdommen. Voor het omzetten en realiseren van de onderhandelde milieudoelstellingen ontbreekt, ook in de MIC-landen, veelal de politieke wil, behalve in die landen waar de economische groei afgeremd wordt door de toenemende schaarste van een bepaalde grondstof of de degradatie van het milieu.

1.3. Uitdagingen voor de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

13. De milieuproblematiek is sterk verweven met de agenda voor ontwikkeling. Een gezonde leefomgeving vormt de basis voor het welzijn en het welbevinden van de mens. Natuurlijke rijkdommen, zoals water, bodem, planten, dieren en mineralen vormen een belangrijk basiskapitaal voor economische ontwikkeling. Verregaande degradatie van het leefmilieu beïnvloedt de doeltreffendheid van ontwikkelingssamenwerking en raakt in een overlevingseconomie vooral de allerarmsten omdat zij sterk afhankelijk zijn van natuurlijke rijkdommen voor hun levensonderhoud en gezondheid. Het terugdringen van **basisarmoede** heeft een vrij beperkte toename aan milieubelasting tot gevolg en maatregelen, die gericht zijn op klimaataanpassing en op het behoud of herstel van de ecosystemen, verhogen de weerbaarheid van kwetsbare bevolkingsgroepen en dragen effectief bij tot armoedebestrijding. Tegelijkertijd vormen deze milieumaatregelen de basis voor een **koolstofarme ontwikkeling** naar een hoger welvaartsniveau. Rekening houdend met zowel de positieve als de negatieve interacties tussen de ontwikkelings- en de milieuproblematiek en met de continue evoluties op het terrein, zijn de bepaling en de realisatie van doelgerichte prioriteiten, de belangrijkste uitdagingen van de Belgische OS.

14. Binnen de intrinsieke waardepatronen, de visie en de opdracht van DGD, speelt deze strategienota niet alleen in op de gewijzigde structuur en werkcultuur van DGD, de nieuwe wet betreffende de Belgische OS, de internationale engagementen van België op EU- en internationaal niveau maar ook op de evoluties in de partnerlanden van de Belgische OS.

1.4. Evaluatie van de eerste strategie Leefmilieu

15. De **evaluatie van de strategienota** "Leefmilieu" (2002) legde lacunes bloot zoals gebrek aan duidelijkheid (te breed, gebrek aan Belgische prioriteiten), aan communicatie (naar de doelgroepen) en aan interne coherentie (ontbrekende wisselwerking tussen onderwerpen en negatieve beïnvloeding van de biodiversiteit). De evaluatoren formuleerden de volgende **uitdagingen voor de nieuwe strategienota** : het aftasten van thematische en geografische aandachtspunten en gevoeligheden, het correct inschatten van institutionele omstandigheden, capaciteiten en beleidsverschillen in de partnerlanden, de tijd die nodig is om tot een consensus te komen tussen de verschillende milieuactoren, zeker als het gaat over Belgische prioriteiten, en de noodzaak van beleidscoherentie voor ontwikkeling door het afwegen van

bestaande prioriteiten in andere, reeds bestaande Belgische strategienota's, instellingen en beleidsdomeinen.

2. Doelstellingen en normatieve kaders

2.1. Duurzame Ontwikkeling (DO)

16. **De wet betreffende de Belgische Ontwikkelingssamenwerking**, neemt duurzame ontwikkeling als haar algemene doelstelling en omschrijft ze als de ontwikkeling die beantwoordt aan de behoeften van de huidige generaties zonder hierdoor voor toekomstige generaties de mogelijkheid in het gedrang te brengen om ook in hun behoeften te voorzien. De verwezenlijking ervan vergt veranderingsprocessen die afgestemd dienen te worden op zowel huidige als toekomstige behoeften. Om een duurzame menselijke ontwikkeling te waarborgen, vormt het natuurlijk kapitaal, in evenwicht met het economisch en sociaal kapitaal en met respect voor de planetaire grenzen, de basis voor een menswaardige ontwikkeling.

17. In essentie gaat het over **rechtvaardige toegang tot en billijke verdeling van natuurlijke hulpbronnen, welvaart en welzijn binnen de grenzen van de Aarde over verschillende generaties heen**. Een beleid gericht op DO stimuleert de economische bedrijvigheid in zijn sociale en culturele context (sociale ondergrens) binnen de capaciteit van het leefmilieu (ecologische bovengrens).

18. DO impliceert **een overgang** naar duurzame productie- en consumptiepatronen, bevordert de gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen en garandeert een toegang van de hele bevolking tot publieke basisgoederen en -diensten, sociale bescherming en informatie en respect voor haar rechten. Bij deze overgang wordt rekening gehouden met de reserves van natuurlijke grondstoffen, de planetaire grenzen¹ en het behoud van de dienstverlenende capaciteit van mariene en landecosystemen.

2.2. Het normatieve kader

19. Het **internationaal** normatief kader biedt de uitgangspunten, principes, doelstellingen en aanbevelingen rond verantwoordelijke en collectieve soevereiniteit, behoorlijk bestuur, water/bodem/lucht als publiek goed en de relatie met ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten.

20. Een belangrijk onderdeel zijn de **mensenrechtenprincipes**, met recht op water en gezondheid, waardig werk, de rechten van de vrouw, het kind en de inheemse volken. Principes van goed bestuur, maatschappelijke participatie, transparantie en het afleggen van rekenschap komen hier ook aan bod.

---

¹ Het Stockholm Resilience Centre analyseerde de potentiële weerstand van de aarde en beschrijft 9 zogenaamde milieuplafonds of "**planetary boundaries**". Dit betreft de (1) klimaatverandering, (2) verzuring van de oceanen, (3) afbraak van de ozonlaag, (4) biogeochemische cycli van stikstof en fosfor, (5) atmosferische aerosols, (6) zoetwatergebruik, (7) verandering in landgebruik, (8) biodiversiteitsverlies en (9) chemische vervuiling.[12] Ze becijferden de niveaus waartegen de aarde bestand is alvorens er een onomkeerbare en soms abrupte leefmilieuverandering optreedt. Het is binnen deze grenzen dat een duurzaam leefmilieu zich dient te situeren.

21. Elk land is soeverein maar heeft verantwoordelijkheden tegenover anderen, aldus de Stockholm Verklaring over het Menselijke Leefmilieu (1972) en de Rio Verklaring over Milieu en Ontwikkeling (1992). Dit engagement voor duurzame ontwikkeling werd herbevestigd in de *United Nations Millennium Declaration* (2000), gedurende de *United Nations World Summit on Sustainable Development* (2002) en recent nog tijdens de *United Nations Conference on Sustainable Development Rio+20* (2012). De grote uitdaging is nu om te gaan in de richting van een "**verantwoordelijke**" **soevereiniteit** waarbij staten rekening houden met de grensoverschrijdende effecten van hun gevoerd beleid. Het minimalistisch uitgangspunt daarbij is dat anderen er geen schade mogen van ondervinden, het zogeheten *do no harm*-principe. Het betekent dat duurzaam ontwikkelingsbeleid niet alleen berust op eigen belangen, maar ook op wederzijdse verantwoordelijkheden.

22. **Milieuprincipes** vormen een ander deel van het normatieve kader. De verklaring van Rio-1992 verwijst in het bijzonder naar het voorzorgsprincipe, het beginsel dat de vervuiler betaalt, het principe van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden, het principe van aansprakelijkheid en compensatie en het subsidiariteitsprincipe.

23. **België** én de **partnerlanden** ratificeerden verschillende **multilaterale milieuverdragen**. Ze leggen internationale doelstellingen op, bepalen de modaliteiten van uitvoering, monitoring en rapportering evenals de modaliteiten van financiering. Voor de financiering, nodig om de doelstellingen te realiseren, sturen de OL stevast aan op het opnemen van financiële targets. Hierbij beroepen de OL zich op de principes van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden en van resultaatgericht beheer. Financiële middelen worden voorzien voor het bevorderen van capaciteitsopbouw, technologieoverdracht en de meerkosten die de integratie van deze doelstellingen in het nationale en regionale beleid, programma's en activiteiten met zich meebrengen.

24. De drie **Rio Verdragen**, mn. het klimaatverdrag en zijn protocol, het biodiversiteitsverdrag en zijn protocollen en aanverwante verdragen en het Verdrag ter bestrijding van de woestijnvorming zijn de meest relevante voor ontwikkelingssamenwerking en hun doelstellingen vormen het internationale referentiekader van de strategienota.

25. De **wet betreffende de Belgische OS** bepaalt dat België zich inschrijft in de verklaringen en verdragen van de VN betreffende ontwikkeling en leefmilieu, alsook mensenrechten in al zijn dimensies (Art.9) en bepaalt dat "de bescherming van het leefmilieu en van de natuurlijke hulpbronnen, met inbegrip van de strijd tegen klimaatverandering, droogte en ontbossing", op transversale wijze in al haar interventies geïntegreerd dient te worden (Art.11).

26. **Beleidscoherentie** ten gunste van ontwikkeling (PCD) is een proces waarbij beleidsbeslissingen van andere domeinen positief of minstens neutraal bijdragen tot de doelstellingen van ontwikkelingssamenwerking. De wet betreffende de Belgische OS geeft een wettelijke basis aan PCD en stelt in art.8 dat het bevorderen van beleidscoherentie op verschillende niveaus dient

te gebeuren : (1) binnen de verschillende domeinen van het Belgisch ontwikkelingsbeleid en (2) binnen de verschillende beleidsdomeinen.

27. De **principes van hulpeffectiviteit**, ontleend aan de Verklaringen van Parijs, Accra en Busan, zijn bepalend voor de wijze, de inhoud en de mogelijke instrumenten waarmee de internationale samenwerking wordt toegepast. Ze dienen meegenomen te worden tijdens de multilaterale milieuonderhandelingen.

3. Visie en prioriteiten

3.1. Een eigen visie

28. In een ontwikkelingssamenwerking gebaseerd op waarden, principes en doelstellingen, moeten **de armsten in de OL voorrang krijgen** om aan hun basisbehoeften op korte en lange termijn te voldoen. Hiervoor dient armoedebestrijding samen met maatschappelijke en technologische ontwikkeling op **een evenwichtige wijze** geïntegreerd te worden met de bescherming, en waar nodig, het herstel van het (lokale) leefmilieu.

29. België wil hiertoe bijdragen door **rationele keuzes en operationeel haalbare prioriteiten**, die gebaseerd zijn op de eigen sterke punten en afgestemd op de realiteiten van elk partnerland.

30. Een paradigma voor de Belgische **ontwikkelingsaanpak en visie** op het leefmilieu wordt dan mogelijk :

Een kwaliteitsvol, aanvaard en duurzaam leefmilieu waar België en haar inwoners op een actieve en proactieve manier aan meewerken door op een korte en lange termijn, rechtvaardige productie- en consumptiepatronen en processen voor het behoud en de bescherming van het leefmilieu uit te denken en ze doelmatig toe te passen in mondiale ontwikkelingsprocessen.

31. In samenspraak met onze partners en rekening houdend met de lokale situatie, zal er naar **aangepaste processen** gezocht worden die gezamenlijk ondersteund zullen worden in het partnerland.

3.2. Belgische Prioriteiten via een driesporenbenadering

32. Om de opgesomde leefmilieu-uitdagingen aan te gaan is er nood aan een sterk driesporenbeleid :

- (1) De **thematische integratie** van 'behoud en bescherming van het leefmilieu' zal bijdragen tot de versterking van het leefmilieubeleid in de partnerlanden. Hierbij wordt aan capaciteitsopbouw gedaan door het wederzijds overdragen van kennis, technologie en competenties over milieu, klimaat en natuurlijke rijkdommen in sleutelinstellingen, binnen de sectoren van de Belgische OS en met het maatschappelijk middenveld en de nationale en regionale actoren.
- (2) Een **sectorale milieuondersteuning** die landenspecifiek is en inspeelt op de impliciete ontwikkelingsnoden in het partnerland of noodzakelijk is

voor het bereiken van een inclusieve en evenwichtige socio-economische ontwikkeling.

- (3) Het zoeken naar **beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling** binnen de verschillende beleidsdomeinen in België en op Europees niveau en naar complementariteit en synergie binnen de landenprogramma's met het oog op een grotere doeltreffendheid van de Belgische OS.

4. Concreet

4.1. Een thematische integratie van behoud en bescherming van het leefmilieu

33. **De Belgische gouvernementele samenwerking** (Art.19) **focus** **in hoofdzaak op vier sectoren** : (1) onderwijs en vorming, (2) basisinfrastructuur, (3) gezondheidszorg en (4) landbouw en voedselzekerheid waarbij coherentie tussen de leefmilieustrategie en de betrokken sectorale strategienota's zal nagestreefd worden. Ook de niet-gouvernementele organisaties en de universitaire samenwerking besteden aandacht aan deze sectoren en de meerderheid van de multilaterale partnerorganisaties hebben een sectoraal mandaat. In de prioritaire thema's van de Belgische bilaterale samenwerking zal, waar relevant, de integratie van het thema milieu ook meegenomen worden.

34. **Het versterken van het leefmilieubeleid of "environmental governance"**, als essentieel element voor duurzame ontwikkeling, was één van de prioriteiten van België en de EU tijdens de onderhandelingen in Rio+20 en de hervorming van de VN, waaronder de upgrading van UNEP van een programma tot een VN-organisatie met universeel lidmaatschap en blijft aangehouden tijdens de post 2015 onderhandelingen. De integratie van het milieuthema in de Belgische interventies moet daartoe bijdragen.

35. In uitvoering van verschillende multilaterale milieuverdragen (MEA's) hebben de partnerlanden wetgevende initiatieven genomen en beschikken zij over verschillende nationale actieplannen, opgemaakt met financiële en technische steun van vooral GEF en UNEP/UNDP. **Zo beschikken de meeste partnerlanden over nationale actieplannen** voor klimaataanpassing², mitigatie³, biodiversiteit⁴, desertificatie, e.a. Daarnaast zijn er de nationale mededelingen en kwetsbaarheidsanalyses (bv. klimaatkwetsbaarheid, gevoeligheid voor natuurrampen).

36. Deze nationale actieplannen en analyses zijn **nuttige en internationaal aanvaarde instrumenten** om de prioriteiten in het land en de nationale doelstellingen inzake verschillende milieuthema's te ondersteunen en te gebruiken bij het uitwerken van landenprogramma's ter voorbereiding van Gemengde Commissies. Hun gebruik moet aangemoedigd en desgevallend hun inhoud beïnvloed worden.

37. Bij de lokale invulling van het landenprogramma zullen alle actoren, en in het bijzonder BTC, als **voorbeeldfunctie** het bestaande **wetgevend kader**

² National Adaptation Programs of Action/NAPA's en nationale aanpassingsplannen/ NAP's

³ Reducing Emissions from Deforestation and Degradation/REDD+ of National Appropriate Mitigation Actions/NAMA's

⁴ National Strategy Biodiversity and Action Plan/NBSA

respecteren, zelfs indien de partner dit niet zou doen. Dit is een minimale vereiste voor de integratie van het thema leefmilieu in de ontwikkelingsplannen.

38. In alle interventies van de Belgische OS moet in de analysefase nagegaan worden of en op welke manier een positieve bijdrage kan geleverd worden tot het behoud en de bescherming van het leefmilieu en hoe de milieudruk kan verlicht worden. Hierbij mag niet uit het oog verloren worden dat de impact lokaal maar ook regionaal tot mondiaal kan zijn en onmiddellijk of met vertraging voor een lange(re) duur voelbaar is.

39. Niet-duurzame landbouw- en infrastructuurontwikkeling, overexploitatie van natuurlijke rijkdommen, vervuiling en klimaatverandering zijn belangrijke bedreigingen voor de biodiversiteit, hetgeen zich vertaalt in een degradatie of verdwijning van ecosystemen. Ecosystemen zijn complexe systemen waar verschillende componenten (bodem, water, fauna, flora, micro-organismen, luchtkwaliteit, temperatuur) interageren. Maatregelen die de druk op **ecosystemen** verminderen of vermijden en acties om het functioneren van een ecosysteem te herstellen, vormen de **kern van de integratie** van het thema behoud en bescherming van de natuurlijke rijkdommen.

40. Uiteindelijk dient dit uit te monden in praktisch uitvoerbare voorstellen, meetbare resultaten en lokaal relevante oplossingen en de juiste keuze van de lokale uitvoerende partner. **Bewustmaking en kennisoverdracht** over deze multidisciplinaire processen die inspelen op ecosystemen, soorten, populaties en genen, dienen gepromoot te worden in de partnerlanden.

41. Voor de gouvernementele samenwerking zijn in vele partnerlanden de **gedecentraliseerde besturen** essentiële actoren in het versterken van het leefmilieubeleid omdat zij (mede)verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het milieubeleid. Een andere belangrijke actor is het **maatschappelijk middenveld**. Bij de keuze van de meest doeltreffende uitvoeringspartner zal gekeken worden naar actoren in België met specifieke ervaring in het betreffend deeldomein.

42. Specifieke aandachtspunten voor de **integratie van het thema 'leefmilieu' in de vier prioritaire sectoren van de gouvernementele samenwerking en in de humanitaire hulp** :

4.1.1. Onderwijs

43. Een leefmilieubeleid is pas operationeel als het gedragen wordt door een gemotiveerd maatschappelijk middenveld en wanneer overheid, bedrijfsleven, kennissector én maatschappelijke organisaties nauw samenwerken. **Onderwijs en vorming zijn de hoekstenen** voor de realisatie van een aangepast leefmilieubeleid en voor een stapsgewijze transitie naar een groene economie. Via **kwaliteitsonderwijs, permanente vorming en toegepast wetenschappelijk onderzoek** zal de onderwijs- en onderzoeksector bijdragen tot de implementatie van de strategie. Vooral in partnerlanden waar professioneel en technisch onderwijs prioriteiten zijn, kunnen nieuwe milieutechnieken en -toepassingen succesvol overgebracht worden. Dankzij aangepaste (leraren)opleidingen, gezamenlijk onderzoek en geactualiseerde natuurwetenschappelijke vorming, zal personeel opgeleid worden dat zijn

leefmilieukennis later zal doorgeven in (hoge)scholen en universiteiten. Zowel de wetenschap (onderzoek, kennis en kennisoverdracht) als de maatschappij (sensibilisering voor leefmilieuaspecten) zullen hiermee gebaat zijn. Deelname van **meisjes en vrouwen** aan onderwijs heeft tegelijkertijd een significante impact op de demografie, een belangrijke veranderingsfactor.

4.1.2. Basisinfrastructuur

44. Infrastructuurwerken kunnen belangrijke gevolgen hebben voor het functioneren van de ecosystemen. Anderzijds kunnen bepaalde bronnen van vervuiling of de klimaatverandering de economische levensduur ervan sterk inkorten. De te verwachten gevolgen van infrastructuurwerken op het functioneren van **ecosystemen** en de mogelijke alternatieven dienen afgewogen te worden. Bij het plannen en uittekenen van infrastructuurwerken moet hiermee rekening gehouden worden maar ook met de te verwachten gevolgen van de **klimaatverandering** (temperatuur, wijziging van neerslagpatronen en -volumes,...) op de ecosystemen. Het opstellen van een **onderhoudsplan** tijdens de planning, waarbij de nodige financiële middelen worden begroot en nagegaan wordt of de kennis lokaal aanwezig is, zal verhinderen dat de investering voor het einde van zijn normale afschrijvingsduur onbruikbaar wordt. Gebrek aan adequaat onderhoud leidt tot een verkwisting van natuurlijke rijkdommen. Verhoging van de energie-efficiëntie en meer gebruik van duurzame materialen en milieuvriendelijke technologieën en technieken kunnen hierbij dienen als indicatoren.

4.1.3. Gezondheidszorg

45. Lucht-, bodem- en waterverontreiniging en chemische verontreiniging komen meer en meer voor in OL, vnl. in de steden. Klimaatverandering verandert het patroon en het voorkomen van vector-overdraagbare ziektes, waarop overheden moeten kunnen **anticiperen**. Specifieke gezondheidsproblemen stellen zich in mijnbouwstreken, in gebieden met intensieve landbouw (bv. pesticiden, bemesting) en met ecologisch drastische ingrepen (bv. stuwmuren). Aantasting van de ecosystemen doet planten- en diersoorten verdwijnen waardoor geneeskrachtige stoffen verloren gaan (ethnobotanie).

46. **Voorlichtingscampagnes** moeten de bevolking bewust maken van deze gevaren en hen aanzetten anders om te gaan met hun leefomgeving. **Binnen de gezondheidssector** moet dus meer aandacht besteed worden aan de kwaliteit van de leefomgeving binnenshuis, op de werkvloer en in de steden. Het scheiden van de medische van de niet-medische **afvalstromen** in hospitalen en gezondheidscentra en een correcte vernietiging van het medisch afval is een absoluut minimum waaraan alle gezondheidsprogramma's, die door België ondersteund worden, moeten voldoen. Het probleem van radioactief medisch afval verdient een aparte zorg.

4.1.4. Landbouw en Voedselzekerheid

47. Verminderende biodiversiteit, toenemende druk op productiefactoren zoals grond, bos en water met daarmee een daling van de bodemproductiviteit en de gevolgen van klimaatsopwarming, zijn bepalende factoren voor **duurzame landbouw**. Landbouw vormt nog steeds de basis voor de voedselzekerheid

van de armste bevolkingsgroepen. Naast de overlevingslandbouw zetten overheden, ook in de MOL-landen, meer en meer in op grootschalige, industriële landbouw, hetgeen de druk op de natuurlijke rijkdommen nog doet toenemen. Uiteindelijk kan dat ten koste gaan van de productiviteit en de rendabiliteit van de sector. Voor een duurzame landbouw is de omslag naar een **groene economie**, die welzijn en sociale billijkheid creëert en milieurisico's vermindert, rekening houdend met de ecologische schaarste en limieten, de invalshoek voor de Belgische samenwerking. **Rechtszekerheid** is daarvoor een eerste vereiste. Zonder rechtszekerheid maakt de noodzakelijke **intensifiëring** in de landbouw, ter vrijwaring van waardevolle ecosystemen en bossen, weinig kans. Eens deze voorwaarde is vervuld kan de milieu-impact van de sector via **technologische innovaties** verminderd worden en zal de landbouwer aangezet worden om te investeren in het behoud van de bodemproductiviteit en het rationeel (her)gebruik van water.

4.1.5. Voorkomen van natuurrampen

48. Rampen, ongeacht hun oorzaak, leiden tot vragen naar urgentie- en/of humanitaire hulp. Stormen, overstromingen, aardverschuivingen, extreme droogte of windhozen zijn weersgebonden fenomenen en hun intensiteit en frequentie zal veranderen ten gevolge van klimaatverandering. "**Disaster Risk Reduction**" - DRR⁵, **betere voorspelbaarheid en paraatheid bij rampen** moeten daarom meer aandacht krijgen. Investeren in DRR draagt bij tot de aanpassing aan klimaatverandering van kwetsbare landen en groepen, bespaart menselijk leed en is tevens economisch verantwoord. In landen met frequent terugkerende rampen, is het niet alleen nodig om acties te organiseren met en voor potentiële slachtoffers, maar moet, tijdens de beleidsdialog met het partnerland, gewezen worden op het belang van risico's te verminderen en van mechanismen te ontwikkelen die snel en aangepast kunnen ingezet worden in geval van nood. De uiteindelijke bedoeling bestaat erin om de **resilience, weerbaarheid of veerkracht** van deze landen en hun bevolking te verhogen.

4.2. Een sectorale milieuondersteuning

49. In bepaalde landen, regio's en in steden met een hoge bevolkingsdichtheid en met een hoge concentratie aan economische activiteiten en in fragiele ecosystemen met sterk gedegradeerde bodems of met een hoge verontreinigingsgraad, kan de socio-economische ontwikkeling sterk afgeremd worden. In dergelijke situaties **is het nodig de diepere oorzaken van die degradatie en van de ongeremde druk op natuurlijke rijkdommen prioritair aan te pakken**. Zich baserend op de bestaande Belgische expertise in eigen land en in het buitenland, op de bevraging in de Belgische partnerlanden en op de resultaten van de overlegvergaderingen ter voorbereiding van de leefmilieustrategie, **kwamen er voornamelijk vier sectorale milieu-uitdagingen naar voren** :

4.2.1. Duurzaam waterbeheer

50. Huisgezinnen, landbouw, energie en industrie zijn gebruikers van grote hoeveelheden water en de toekomstige beschikbaarheid wordt door de

---

⁵ Is een systeembenadering die rampenrisico's identificeert, evalueert en tracht te verminderen

klimaatverandering onzeker. **Vermindering van verspilling en hergebruik van huishoudelijk water** zijn de eerste stappen voor een efficiënt watergebruik, waterzuivering dient daar aan gekoppeld. Een **geïntegreerd beheer van waterbekkens** beoogt de bescherming van de waterkwaliteit, de vermindering van watervervuiling, de bescherming van de ecosystemen en de voorziening in de waterbehoefte. De belangrijkste uitgangspunten van waterbekkenbeheer zijn een billijke verdeling van grensoverschrijdend water (inclusief **grondwater**) onder de gebruikers, het principe 'de vervuiler betaalt' en het recht van elke burger op toegang tot water (aanvoer) en riolering (afvoer).

Nadruk ligt er op goed bestuur en waterbeleid, versterking van instituties voor grensoverschrijdend watermanagement en toegang tot drinkwater en sanitaire voorzieningen voor iedereen. De Belgische ervaringen in eigen land en in OL inzake waterbeheer en -zuivering dragen bij tot de ondersteuning van een degelijk waterbeleid.

4.2.2. Duurzaam land- en bodemgebruik

51. De concurrentie in het gebruik van gronden voor voedsel, natuur, bewoning, bio-energie etc. neemt gestaag toe. Bodem en land zijn het hoofdsubstraat voor landbouw, huisvesting en infrastructuur. **Herstel van gedegradeerde** bodems is niet alleen een deel van de bescherming van het natuurlijk kapitaal maar is tevens een economisch rendabele lange termijn investering. Via het ondersteunen van initiatieven die leiden tot het toekennen van **eigendoms- of gebruikscertificaten** kan het fenomeen van *land grabbing* ingeperkt worden. Rechtszekerheid is de beste garantie om het huidig potentieel voor duurzame en multifunctionele landmanagement-systemen in de toekomst niet verder in gevaar te brengen. Aangepaste landbouwtechnieken, oordeelkundige aangelegde infrastructuurwerken en doordachte stadsplanning zijn kernelementen van een duurzaam land- en bodemgebruik en beschermen en vrijwaren het landbouwsubstraat.

4.2.3. Duurzaam bosbeheer

52. Bossen leveren energie, grondstoffen en voedsel, werkgelegenheid en inkomens voor de omwoners. Ze herbergen ecologisch waardevolle gebieden en zijn een bron van biologische en culturele diversiteit. Ze spelen een belangrijke rol in de klimaatverandering als een opslagplaats voor koolstof en zijn essentieel in lokale en regionale watercycli. Ontbossing gaat dikwijls gepaard met bodemerosie en landdegradatie meestal als gevolg van onaangepaste productie- en consumptiesystemen. Stimulering van duurzaam bosbeheer door de Belgische OS zal bestaan uit (1) een gedegen aanpak van de **handel in illegaal gekapt hout**, gericht op vraag- en aanbodzijde (FLEGT), (2) het (her)vormen van een **beleidskader** en het operationaliseren van duurzaam, ecologisch en economisch rendabel bosbeheer met garanties voor de bescherming van ecologisch waardevolle gebieden met het oog op economische ontwikkeling en (3) **ruimtelijke ordening**.

4.2.4. Geïntegreerd afvalbeheer in de steden

53. Snelle verstedelijking en galopperende bevolkingsaan groei veroorzaken gezondheidsproblemen door **luchtverontreiniging** en **onverwerkt afval**.

Tekort aan gezond drinkwater en adequate rioleringsystemen, aangesloten op **waterzuiveringsinstallaties** en onaangepaste **mobiliteitspatronen** zijn nog andere uitdagingen. Meer dan de helft van de bevolking in de OL leeft in steden en wordt geconfronteerd met deze problemen en met een verminderde levenskwaliteit als gevolg.

54. Afval is hinderlijk maar is ook een grondstof die nuttig en efficiënt kan (her)gebruikt worden. Het plaatselijk wettelijk, organisatorisch en procedureel administratieve kader, de beheers- en uitvoeringsmodaliteiten, de sensibilisering bij het sorteren, de afvalfiscaliteit, de praktische inzameling en transportsystemen, de afvalstromen, de verwerkingsindustrieën, onderzoek en vorming, verontreiniging, eco-efficiëntie en ecodesign zijn de vele aspecten van een functionerend afvalbeleid dat, gezien de urgente noden in sommige partnerlanden, in de eerste plaats in de grootsteden kan toegepast worden. België is één van de koplopers inzake **geïntegreerd afvalbeleid** en kan deze expertise ter beschikking stellen in partnerlanden.

4.3. Complementariteit en beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling

4.3.1. Complementariteit en synergie tussen landenprogramma's en de regionale organisaties

55. **Alle actoren van de OS zullen** – conform de wet – **bijdragen tot de verwezenlijking van de strategie**. Vertrekpunt voor het uitwerken van programma's blijven de beleidsdocumenten van de partnerlanden. Bij de appreciatie van deze plannen zal rekening gehouden worden met de **analyses** van gespecialiseerde internationale en multilaterale organisaties. Ook de analysecapaciteiten en de terreinervaringen van de niet-gouvernementele organisaties en de privésector zullen benut worden.

56. Tijdens de **beleidsdialoog** met de partnerlanden, zal de verplichting van de integratie van de bescherming en het behoud van het milieu en de natuurlijke rijkdommen systematisch onder de aandacht gebracht worden.

57. Met de partnerorganisatie of –instelling zullen afspraken over **milieu-indicatoren** en **modaliteiten van meten en opvolgen** als vaste onderdelen van elke interventie gemaakt worden.

4.3.2. Beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling

58. Beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling is een proces waarbij beleidsbeslissingen van andere domeinen positief of minstens neutraal bijdragen tot de doelstellingen van de ontwikkelingssamenwerking. De gevolgen van sommige beleidsopties in **België en de EU** maar ook **in ontwikkelingslanden** kunnen lokaal, regionaal of wereldwijd leiden tot een verhoogde druk op de natuurlijke rijkdommen. Klimaatverandering is naast , voedselzekerheid, migratie, handel, financiën en veiligheid, één van de domeinen waar de EU prioritair aandacht aan wil besteden in het kader van beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling. De Interdepartementale Commissie voor beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling (ICBO), de Adviesraad en het platform inzake beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling, zullen prioritaire beleidskeuzes maken en concrete acties die een impact hebben op de ontwikkelingslanden, verder uitwerken. Het

Coördinatie Comité Internationaal Milieubeleid (CCIM) waar de internationale besluitvorming over leefmilieu plaats vindt is een ander belangrijk forum.

4.3.2.1. Verandering van productie- en consumptiepatronen

59. De huidige productie- en consumptiepatronen in de wereld zijn niet duurzaam. De EU heeft een actieplan voor duurzame productie en consumptie en een industriebeleid via meer duurzame consumptiepatronen, het opzetten van een kringlooeconomie en het verbeteren van grondstoffenefficiëntie zonder afbreuk te doen aan het internationaal concurrentievermogen. De gevolgen voor de Belgische OS zijn groot aangezien de plaats van productie, consumptie en transformatie meestal niet dezelfde is (import/export en internationalisering). De vraag naar een transparant en uniform **certificerings- en controleproces** als kwaliteitsgarantie (op basis van grondstoffen met een duurzaamheidslabel) kan dan alleen maar toenemen.

60. Via het promoten van "**Maatschappelijk verantwoord ondernemen**" en "**Duurzaam ondernemen**" zal tegemoet gekomen worden aan de nood aan bewustmaking en eigenaarschap door de privésector in België. In de OL is er een noodzaak tot integratie van de leefmilieucomponent in alle facetten van het socio-economisch bedrijfsleven. Maatschappelijk verantwoord ondernemen is een vorm van ondernemen gericht op economische prestaties, met respect voor het sociale belang, binnen de ecologische grenzen. Zowel de beroepsfederaties als de werknemersverenigingen spelen hierin hun rol.

61. De overheden in de EU en de OL kunnen door het inzetten van **fiscale, economische en juridische instrumenten** de transitie naar een groene economie sturen.

62. Nog meer dan vroeger moet ingezet worden op **sensibilisering van het middenveld en de consumenten** om van het milieu-bewust-zijn (weten) over te stappen op concrete toepassingen in het leefmilieu (doen).

4.3.2.2. Koolstofarme ontwikkeling

63. Subsidies voor fossiele brandstoffen zetten aan tot overmatig gebruik van deze brandstoffen in de transportsector. Dit veroorzaakt een hogere uitstoot van broeikasgassen en andere pollutanten en remt een koolstofarme maatschappijontwikkeling af. Daarentegen is **duurzame energie** een energiebron waarover de mens nu kan beschikken maar waarbij het leefmilieu en de mogelijkheden voor toekomstige generaties, niet worden benadeeld. De mogelijkheden van opwekken, exploitatie en gebruik van hernieuwbare energievormen hangen echter af van hun kosten die de mogelijke keuzes zal beïnvloeden. Sommige energiebronnen leveren minder schadelijke broeikas effecten en maken de samenleving onafhankelijker van de markt van fossiele energie die steeds moeilijker te exploiteren lijkt. **Efficiënter energieverbruik** is de grote uitdaging. Aangepaste milieutechnologie in het partnerland is daarom nodig bij het duurzaam beheer van kwetsbare natuurlijke bronnen en bij de beperking van de koolstofuitstoot door een gediversifieerd energiegebruik, een hogere energieëfficiëntie en een betere toegang tot hernieuwbare energie.

5. Uitvoering en middelen

5.1. De uitvoering van de strategie

64. De nieuwe strategie wil (1) een richtlijn zijn voor alle Belgische OS-actoren inzake leefmilieu, (2) leefmilieu sterker integreren in de planning en uitvoering van alle activiteiten van de Belgische OS, (3) als inhoudelijke leidraad dienen voor de integratie van het leefmilieu in de beleidsdialoog met OS-partners, (4) een insteek zijn bij de integratie van leefmilieu en duurzaamheid in de ontwikkelingsdoelstellingen tijdens internationale onderhandelingen en debatten, (5) de referentie zijn voor het toewijzen van middelen, (6) één van de instrumenten zijn voor de bevordering van beleidscoherentie voor ontwikkeling.

65. In antwoord op de aanbevelingen van de evaluatie van de strategienota stelde DGD concrete acties voor inzake strategie, beleid, analyse, kennisverhoging, capaciteitsopbouw, sensibilisering, monitoring en evaluatie, resultaatgerichtheid en instrumenten.

66. De **inzet van alle actoren van de Belgische OS, in het bijzonder van de posten en de lokale vertegenwoordiging van BTC**, is nodig voor de verwezenlijking van de strategienota.

67. De inbreng van de **dienst 'Klimaat, milieu en natuurlijke rijkdommen'** (D2.4) is hoofdzakelijk coördinerend, ondersteunend en beleidsbeïnvloedend. Overleg met de FOD VVVL, de Belgische universiteiten en samenwerking met instellingen zoals Belspo, KBIN, KMMA, KMI en de plantentuin van Meise zal geruggesteund worden door samenwerkingsprotocollen met aangepaste middelen.

68. Elke post zal in haar **jaarplannen** voorstellen doen die de Belgische verbintenissen in het kader van de **multilaterale milieuverdragen** vertalen in concrete acties en die de beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling bevorderen. Toegepast onderzoek, uitwisseling van kennis en transfers van milieuvriendelijke technologieën via het uitbouwen van actieve en solide partnerschappen tussen lokale en Belgische instellingen, niet gouvernementele organisaties en bedrijven kunnen hiertoe bijdragen.

69. In samenspraak met de EU-delegatie en op basis van de ervaringen van de BTC-representatie en de niet-gouvernementele organisaties zal de post actief deelnemen aan de **beleidsdialoog** en de plaatselijke leefmilieufora in de partnerlanden. Hierbij zal de integratie van het thema leefmilieu in de verschillende beleidsdomeinen de nodige aandacht krijgen.

70. Goed functionerende **Centers of Excellence** in de partnerlanden waarin kennis- en technologieoverdracht en duurzame investeringen centraal staan, zullen ondersteund worden. De vertaling van hun bevindingen in beleidsadviezen en aanbevelingen voor de privésector en de civiele maatschappij zullen bijdragen tot een duurzame ontwikkeling in het partnerland.

71. Zowel in België als in de OL doen **gedecentraliseerde besturen** aan tal van milieuactiviteiten die niet steeds (goed) gekend zijn. Beperkte financieringsmogelijkheden zijn er de regel. Veel kan gedaan worden door het

overbrengen van *lessons learnt* bij andere actoren. Vooral de *Disaster Risk Reduction* piste op lokaal niveau is een piste die te overwegen valt.

72. De instrumenten en programma's voor de ondersteuning van **de private sector** (o.a. BIO, BTC, Trade for Development Center) zullen gestimuleerd worden om in hun interventies en investeringsbeleid nog meer de nadruk te leggen op groene economie en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

73. Het ondersteunen van samenwerkingsverbanden tussen **lokale en Belgische milieu- en consumenten- en producentenorganisaties** voor de bewustmaking van de bevolking én de overheid zal aangemoedigd worden.

5.2. De mogelijke middelen

74. **Duurzamer plannen en uitvoeren van projecten en programma's zal tot meerkosten leiden.** Dit moet mee begroot worden samen met een luik lokale beleidsondersteuning (wetgeving, promotie,...) zodat lokale projecten boven zichzelf uitgroeien en een multiplicatoreffect genereren op nationaal niveau.

75. **Milieubudgetten** omvatten **de multilaterale verplichte en vrijwillige bijdragen aan fondsen**, opgericht onder de Verdragen of in uitvoering ervan. Activiteiten van het Belgisch Fonds voor de Voedselzekerheid, projecten voor maatschappijopbouw en goed bestuur en rechtstreekse financiering voor sensibilisering van en door de lokale civiele maatschappij zijn budgetallocaties die ingezet kunnen worden. Op landenniveau kunnen studie- en expertisefondsen de evaluatie van de milieu-impacten financieren in de ontwikkelingsprogramma's.

76. Voor programma's die de **voorspelbaarheid en de "preparedness" voor rampen** verhogen en een verbeterde institutionele rampenparaatheid beogen zijn humanitaire fondsen en budgetten relevant.

77. Volgende instrumenten zullen gebruikt worden: informatie- en communicatiepapers, milieuwebsites, de KLIMOS-Toolkit, wetenschappelijk onderbouwde ondersteuning door het Acropolis-team, universiteiten en federale wetenschappelijke instellingen.

6. Besluit

78. In deze nota worden keuzes gemaakt voor het Belgisch ontwikkelingsbeleid inzake leefmilieu door, in een geest van wederzijdse solidariteit, actieve kennisuitwisseling en het streven naar beleidscoherentie voor ontwikkeling, de mondiale *global public goods* veilig te stellen voor toekomstige generaties. Deze strategie zal pas echt concreet worden indien alle actoren van de Belgische ontwikkelingssamenwerking, de beleidsmakers, de private sector, het maatschappelijk middenveld en de gedecentraliseerde besturen in het partnerland, de bescherming en het correct gebruik van de diensten van het leefmilieu in hun acties integreren. Een gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheid is de grondtoon en gezien de diverse landencontexten, zal deze strategie moeten aansluiten bij de reële situatie in elk ontwikkelingsland.

• Bijlagen

1. Resultaten bevraging attachés IS, jun-sept 2013.
2. Mindmap Strategische Nota Leefmilieu, okt 2013.
3. DGD-managementresponse "Evaluatie Leefmilieustrategie", feb 2014.
4. Structuur van een aangepast operationeel plan, maart 2014.

• Bibliografie

1. Our Common Future, Brundlandt Rapport, UN, 1987, New York.
2. The Wellbeing of Nations, Prescottt-Allen R., 2001, Island Press, Washington.
3. World Economic Forum, Global Risks 2013: An Initiative of the Risk Response Network, 2013, Geneva.
4. UNEP, Global Environment Outlook GEO5, 'Environment for the future we want', 2012, Malta.
5. The Future We Want - Final Document of the Rio+20 Conference -<http://rio20.net/en/initiatives/the-future-we-want-final-document-of-the-rio20-conference>.
6. IPCC, Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, T. Stocker, et al., Editors. 2013, Cambridge University Press: Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA.
7. European Commission Directorate for Research and Innovation, Global Europe 2050, 2012, EU, Brussels.
8. UNEP, Global Environment Outlook (GEO) 5: Environment for the future we want, 2012, Malta.
9. Rockstrom J., et al., Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity. Ecology and Society, 2009. 14(2): p. 33.
10. Gibson, R., Sustainability assessment: basic components of a practical approach. Impact Assessment and Project Appraisal, 2006. 24(3): p. 170-182.
11. World Commission on Environment and Development, Our Common Future: Brundtland Report of The World Commission on Environment and Development. 1987, Oxford University Press, Oxford.
12. Climate change and the Belgian development cooperation policy: Challenges and opportunities. 2008, Van Ypersele, J.P.
13. Putting Green Growth at the Heart of Development, OECD Green Growth Studies, 2013.
14. L'évaluation environnementale stratégique dans la coopération pour le développement, OCDE, 2012.
15. Wet betreffende Belgische OS, 19/03/13, Belgisch Staatsblad 12/4/13.
16. Loi modifiant la loi du 19/3/13 relative à la Coopération au Développement, 09/01/14, Moniteur belge, 30/01/14.
17. <http://www.unep.org/geo/geo5.asp>.
18. <http://www.klimaat.be/nl-be/news/2013/ipcc-rapport-2013>.
19. <http://www.stockholmresilience.org/21/research/research-programmes/planetary-boundaries/planetary-boundaries/about-the-research/the-nine-planetary-boundaries.html>.
20. <http://intranet/SiteDirectory/beleidsnota/Sectoren%20en%20themas/Forms/AllItems.aspx>
21. <http://www.cbd.int/convention/> - The Convention on Biological Diversity.
22. <http://www.unccd.int/> - United Nations Convention to Combat Desertification.
23. https://unfccc.int/kyoto_protocol - The United Nations Framework Convention on Climate Change
24. <https://www.cbd.int/rio/> - The 3 Rio Conventions on Biodiversity, Climate Change & Desertification, 1992, Earth Summit, Rio de Janeiro.
25. <http://www.basel.int/> - The Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, 1992.
26. <http://chm.pops.int/> - The Stockholm Convention on persistent organic pollutants (POPs), 2001.
27. <http://www.unece.org/> - The Convention on Long-range Transboundary Air Pollution, 1979, Geneva.
28. <http://www.epa.gov/ozone> - The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer, 1987.
29. <http://www.cites.org/> - Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna & Flora - CITES, 1973, Washington.
30. <http://www.cms.int/> - The Bonn Convention on the conservation of migratory species of wild animals, 1982, with 7 conservation agreements & 19 conservation memoranda of understanding.
31. <http://www.ramsar.org/> - The Ramsar-Convention on Wetlands of International Importance, 1971.
32. <http://bch.cbd.int/protocol/> - The Cartagena Protocol on Biosafety, 2000.
33. <http://www.unccd2012.org/> - United Nations Conference on Sustainable Development, Rio+20, 2012, Rio de Janeiro.
34. <http://www.mercuryconvention.org/> - The Minamata Convention on Mercury, 2013, Kumamoto.

• Work in progress

1. Verdere uitwerking van het operationeel plan
2. Project- en programma-evaluatierooster 'leefmilie'

